

УДК 342.9

DOI: <https://doi.org/10.17721/1728-2217.2022.49.63-65>

В. Приймак, ад'юнкт

ORCID ID 0000-0001-7686-7098

Національний університет оборони України імені Івана Черняхівського, Київ, Україна

УДОСКОНАЛЕННЯ ЗАКОНОДАВСТВА ПРО НАЦІОНАЛЬНУ БЕЗПЕКУ ЯК ФАКТОР ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ЗАПОБІГАННЯ КОРУПЦІЙНИМ ПРАВОПОРУШЕННЯМ В ОРГАНАХ ВІЙСЬКОВОГО УПРАВЛІННЯ

Запропоновано шляхи вдосконалення законодавства про національну безпеку з метою підвищення ефективності запобігання корупційним правопорушенням в органах військового управління. Акцентовано увагу на тому, що діяльність із запобігання корупційним правопорушенням ще не можна визнати повністю ефективною внаслідок впливу ряду факторів правового, організаційного та теоретико-методологічного характеру. Це потребує системної комплексної роботи, спрямованої на вироблення міцного теоретико-методологічного підґрунтя запобігання корупційним правопорушенням в органах військового управління. З'ясовано особливості відображення запобігання корупції в національному законодавстві з 2003 р. до сьогодні. Констатовано, що ефективність функціонування правового механізму забезпечення національної безпеки залежить від комплексного підходу до загроз національній безпеці. Високий рівень здійснення корупційних правопорушень у державі здатний нівелювати досягнення в інших сферах: політичній, економічній, воєнній, сфері публічної безпеки і правопорядку тощо. Особливою небезпекою є здійснення корупційних правопорушень військовими посадовими особами, оскільки в період збройної агресії РФ проти нашої держави значущість покладених на них обов'язків значно підвищується, а неналежне їхнє виконання може впливати на рівень обороноздатності держави. Визначено, що феномен корупції має надзвичайно великий діапазон варіантів розуміння, а отже, коректніше було б досліджувати особливості корупційних правопорушень (перелік яких має закритий характер) або корупційних ризиків. Зроблено висновки, що вдосконалення законодавства про національну безпеку як фактор підвищення ефективності запобігання корупційним правопорушенням в органах військового управління потребує внесення змін до Закону України "Про національну безпеку України", який має бути доповнений відредагованими поняттями національної безпеки, яке містило б як елемент конструкцію "запобігання корупції", а також систематизацію в Стратегії національної безпеки України діяльності із запобігання корупційним правопорушенням.

Ключові слова: корупція, корупційні правопорушення, відповідальність, сектор безпеки та оборони, корупційні ризики, військові посадові особи, національне законодавство.

Постановка проблеми. Підвищення ефективності правового забезпечення запобігання корупції є нагальною проблемою сьогодення. Разом з тим діяльність із запобігання корупційним правопорушенням ще не можна визнати повністю ефективною внаслідок впливу ряду факторів правового, організаційного та теоретико-методологічного характеру. Це потребує системної комплексної роботи, спрямованої на вироблення міцного теоретико-методологічного підґрунтя запобігання корупційним правопорушенням в органах військового управління.

Інтеграційні прагнення нашої держави, пов'язані із набуттям членства в Європейському Союзі та НАТО, можуть бути реалізовані лише у випадку створення діючої системи протидії корупції в органах державної влади та місцевого самоврядування. На жаль, на сьогодні ситуація характеризується значною толерантністю громадян України до явища корупції. Утім, враховуючи, що корупція в цивілізаційному розвитку людства виникла разом з державою, подолання її негативного впливу потребує значної концентрації зусиль у всіх сферах суспільних відносин, і особливо у сфері національної безпеки. Вказане зумовлює **актуальність публікації**.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання методології визначення корупційних ризиків у секторі безпеки та оборони розглядали у своїх дослідженнях О. Голота, В. Левчук, І. Піскун, С. Тарасов, І. Шопіна, С. Яковенко та інші науковці. Удосконалення антикорупційного законодавства було темою наукових досліджень В. Гвоздецького, Б. Головкина, Р. Радецького, М. Хавронюка, С. Шатрави та інших авторів. Однак проблематика вдосконалення законодавства про національну безпеку як фактор підвищення ефективності запобігання корупційним правопорушенням в органах військового управління ще не здобула достатнього висвітлення на теоретико-методологічному рівні.

Мета статті полягала в тому, щоб запропонувати шляхи вдосконалення законодавства про національну безпеку з метою підвищення ефективності запобігання корупційним правопорушенням в органах військового управління.

Виклад основного матеріалу дослідження. 19 червня 2003 року Верховною Радою України було прийнято Закон України № 964-IV "Про основи національної безпеки України", яким поширення корупції, хабарництва в органах державної влади, зрошення бізнесу і політики, організованої злочинної діяльності вважаються загрозами у сфері державної безпеки як складової національної безпеки [1]. Усвідомлення необхідності вирішення завдань запобігання корупції на законодавчому рівні призвело до залучення відповідних положень до легального визначення національної безпеки: відповідно до змін, внесених Законом України від 1 липня 2010 р. № 2411-VI, поняття національної безпеки було визначено як "захищеність життєво важливих інтересів людини і громадянина, суспільства і держави, за якої забезпечуються стабільний розвиток суспільства, своєчасне виявлення, запобігання і нейтралізація реальних та потенційних загроз національним інтересам у сферах правоохоронної діяльності, боротьби з корупцією, прикордонної діяльності та оборони, міграційної політики..." (і далі за текстом) [1]. У 2015 р. у зв'язку з прийняттям Закону України "Про Національне антикорупційне бюро України" було доповнено таким суб'єктом забезпечення національної безпеки, як Національне антикорупційне бюро України [1], з доцільністю чого ми повністю погоджуємося.

Важливість здійснення антикорупційних заходів для зміцнення національної безпеки неодноразово підкреслювали вчені-теоретики. В економічних науках це аргументувалося тією небезпекою, яку несе корупція системі ринкових відносин як для економічної основи існування сучасної демократичної держави. Доктор економічних наук, професор З. Варналій пише з цього приво-

ду: "Важливе значення має виокремлення інституціональних загроз національній безпеці України, тобто якісних викривлень інституційних форм існування всіх систем суспільного розвитку держави. Основними інституціональними загрозами в Україні в сучасних умовах є: тіньова економіка, корупція, тіньова парадержава, рейдерство та непродуктивний вплив капіталу. Саме ці форми загроз найбільші за обсягами та соціально-економічними наслідками, тобто системними загрозами національній безпеці України на сучасному етапі. Найнебезпечнішою інституціональною загрозою національній безпеці України є корупція, тобто діяльність осіб, уповноважених на виконання функцій держави, спрямована на протиправне використання наданих їм повноважень для одержання матеріальних благ, послуг, пільг або інших переваг. Водночас корупція – це відносини, що формуються між людьми щодо використання та розпорядження офіційними правовими статусами керівника чи господарника за рахунок невластивої цим статусам ролі ринкових з метою задоволення приватного інтересу" [2, с. 59].

Учені, які розглядали корупцію в політичному аспекті, вважали, що це явище загрожує не лише економіці, моральності населення, але й національній безпеці держави. Це, на їхню думку, потребує наявності специфічного правового, організаційного, кадрового, інформаційного, матеріально-технічного, фінансового, наукового та іншого забезпечення, що обумовлює необхідність створення окремого спеціального правоохоронного органу [3, с. 23].

Віднесення корупції до загроз національній безпеці знайшло своє підтвердження в роботах соціологів [4], правників [5], фахівців у галузі державного управління [6] та інших наук. Однак у новому Законі України "Про національну безпеку України" термін "корупція" взагалі не було введено до поняття національної безпеки, навіть жодного разу не згадано в тексті цього правового документа. Безумовно, згадування про корупцію, наявної в ряді підзаконних нормативно-правових актів, зокрема у Стратегії національної безпеки України, затвердженої Указом Президента України від 14 вересня 2020 р. № 392/2020, захист особи, суспільства та держави від правопорушень, зокрема корупційних, забезпечення відновлення порушених прав, відшкодування заподіяної шкоди вважаються напрямами реалізації пріоритетів національних інтересів України та забезпечення національної безпеки. Утім, вказані пріоритети мають дуже загальний характер, а відсутність у рамковому законі посилання на існування зв'язку між забезпеченням національної безпеки і станом поширення корупційних правопорушень у державі та суспільстві свідчить про несистемність запобігання корупції в межах правового механізму забезпечення національної безпеки.

На наш погляд, ефективність функціонування правового механізму забезпечення національної безпеки залежить від комплексного підходу до загроз національній безпеці. Високий рівень здійснення корупційних правопорушень у державі здатний нівелювати досягнення в інших сферах: політичній, економічній, війсьній, сфері публічної безпеки і правопорядку тощо. Особливою небезпекою є здійснення корупційних правопорушень військовими посадовими особами, оскільки в період збройної агресії РФ проти нашої держави значущість покладених на них обов'язків значно підвищується, а неналежне їхнє виконання може впливати на рівень обороноздатності держави.

Зауважимо, що за даними аналітичного звіту за результатами моніторингового соціологічного дослідження "Стан реалізації в ЗСУ державної антикорупційної політики та ефективність роботи командирів (начальників) з питань дотримання антикорупційного законодавства" (2020) понад чверть військовослужбовців вважають рівень корупції в ЗСУ "дуже високим" (10,6 %) або "високим" (15,5 %). Водночас кожен п'ятий респондент оцінює його як "середній" (20,8 %), а майже кожен шостий – як "невисокий" (17,6 %). Близько 17 % опитаних вважають рівень корупції в ЗСУ України "зовсім незначним". Варто зазначити, що майже кожен п'ятий військовослужбовець (18,6 %) обрав варіант "важко відповісти", що майже вдвічі перевищує аналогічний показник для оцінки рівня корупції в Україні загалом. Це може свідчити про певну "настороженість" при обранні варіантів відповідей на запитання щодо оцінки рівня корупції у ЗСУ [8]. Отримані в результаті цього опитування дані свідчать про те, що уявлення військовослужбовців містять думку про поширення корупції в ЗСУ, разом з тим відсутність на початку анкети для опитування єдиного для всіх респондентів роз'яснення, що саме розуміється під корупцією, могло почасти сприяти суб'єктивності отриманих показників та висновків на їхній підставі. Аналіз теоретичних джерел свідчить, що феномен корупції має надзвичайно широкий діапазон варіантів розуміння, а отже, вважаємо коректніше було б досліджувати особливості корупційних правопорушень (перелік яких має закритий характер) або корупційних ризиків, визначивши на початку анкети їх поняття та види. Утім, слід віддати належне науковцям Науково-дослідного центру гуманітарних проблем ЗСУ, кропітка і масштабна робота яких дала змогу отримати надзвичайно багатий емпіричний матеріал, який може бути використано для ефективного запобігання корупційним правопорушенням у силах оборони.

Висновки. На підставі вищевикладеного можна зробити висновок, що вдосконалення законодавства про національну безпеку як фактор підвищення ефективності запобігання корупційним правопорушенням в органах військового управління потребує внесення змін до Закону України "Про національну безпеку України", який має бути доповнений відредагованим поняттям національної безпеки, яке містило б як елемент конструкцію "запобігання корупції", а також систематизацію в Стратегії національної безпеки України діяльності із запобігання корупційним правопорушенням. Напрями подальших наукових досліджень мають містити аналіз окремих видів корупційних правопорушень, які були вчинені військовими посадовими особами, та шляхи зниження корупційних ризиків, пов'язаних з проходженням служби у ЗСУ.

Список використаної літератури

1. Про основи національної безпеки України : Закон України від 19 червня 2003 р. № 964-IV. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/964-15/ed20030619#Text> (дата звернення: 12.12.2021).
2. Варналії З.С. Корупція як інституціональна загроза національній безпеці України. Реалізація державної антикорупційної політики в міжнародному вимірі : мат-ли II Міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 8 груд. 2017). Київ, 2017. С. 59–63.
3. Бліснів Т.І., Колесник В.Т., Пригунов П.Я., Карпова К.В. Корупція у сфері державного управління як загроза національній безпеці України (політичний аспект). *Наукові праці МАУП*, 2014. № 43. С. 11–24.
4. Гуменюк Л.І. Теоретико-соціологічний аналіз корупції як загрози національній безпеці України : зб. наук. пр. *Наук. вісн. ЛДУВС. Серія: Економічна*. Львів, 2009. Вип. 2. С. 100–109.
5. Сокурченко В.В. Корупція як зовнішня загроза національній безпеці України. Реалізація державної антикорупційної політики в міжнародному вимірі : мат-ли Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Київ, 9 груд. 2016). Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2016. С. 103–105.

6. Пашкевич Л.А. Корупція як загроза національній безпеці України. *Модернізація професійної підготовки держ. службовців в умовах глобальних викликів та сучасних змін в суспільстві*: зб. тез міжнар. круглого столу. Київ, 08 лип. 2021 р. 176 с.

7. Стратегія національної безпеки України : Указ Президента України від 14 вер. 2020 р. № 392/2020. URL : <https://www.president.gov.ua/documents/3922020-35037> (дата звернення: 12.12.2021).

8. Стан реалізації у Збройних Силах України державної антикорупційної політики та ефективність роботи командирів (начальників) з питань дотримання антикорупційного законодавства : аналітик. звіт за результатами моніторингу соц. дослідження. Київ : наук.-дослід. центр гуманітар. проблем ЗСУ, 2020. 90 с.

References

1. On the Fundamentals of National Security of Ukraine: Law of Ukraine of June 19, 2003 № 964-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/964-15/ed20030619#Text>. [in Ukrainian].

2. Varnaliy, Z.S. Corruption as an institutional threat to Ukraine's national security (2017). Implementation of the state anti-corruption policy in the international dimension: materials of the II International scientific-practical conference, Kyiv, p.59-63. [in Ukrainian].

3. Blystiv, T.I., Kolesnyk, V.T., Prygunov, P. Ya., Karpova, K.V. (2014) Corruption in public administration as a threat to national security of Ukraine (political aspect). Scientific works of IAPM, № 43, p.11-24. [in Ukrainian].

4. Humeniuk, L.Y. (2009) Theoretical and sociological analysis of corruption as a threat to national security of Ukraine. *Scientific Bulletin of the LDUVS. The series is economic. Collection of scientific works*, issue 2, p. 100-109. [in Ukrainian].

5. Sokurenko, V.V. (2016) Corruption as an external threat to national security of Ukraine. *"Implementation of state anti-corruption policy in the international dimension: materials of the International Scientific and Practical Conference"*. Kyiv, pp. 103-105. [in Ukrainian].

6. Pashkevich, L.A. Corruption as a threat to Ukraine's national security. Modernization of professional training of civil servants in the context of global challenges and modern changes in society: Coll. thesis international. round table. Kyiv, 176 p. [in Ukrainian].

7. National Security Strategy of Ukraine: approved by the Decree of the President of Ukraine of September 14, 2020 № 392/2020. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/3922020-35037>. [in Ukrainian].

8. Analytical report on the results of the monitoring sociological study "Status of implementation of the state anti-corruption policy in the Armed Forces of Ukraine and the effectiveness of the work of commanders (chiefs) on compliance with anti-corruption legislation." (2020). Kyiv, Research Center for Humanitarian Problems of the Armed Forces of Ukraine, 90 p. [in Ukrainian].

Надійшла до редколегії 04.02.22

V. Pryimak, PhD Stud.

ORCID ID 0000-0001-7686-7098

National Defence University of Ukraine named after Ivan Cherniakhovskiy, Kyiv, Ukraine

IMPROVING NATIONAL SECURITY LEGISLATION AS AN EFFICIENCY MULTIPLIER OF THE CORRUPTION OFFENSES PREVENTION IN THE MILITARY COMMAND AND CONTROL BODIES

The purpose of the article is to suggest ways to improve the legislation on national security in order to increase the effectiveness of preventing corruption offenses in the military command and control bodies. The article focuses on the fact that activities to prevent corruption offenses cannot yet be considered fully effective due to the influence of a number of factors of a legal, organizational, theoretical and methodological nature. This requires systematic, comprehensive work aimed at developing a solid theoretical and methodological basis for preventing corruption offenses in military command and control bodies. Features clarified the reflection of the prevention of corruption in national legislation from 2003 to the present. The statement is made that the effectiveness of the functioning of the legal mechanism for ensuring national security depends on an integrated approach to security threats. A high level of corruption offenses in the state can offset achievements in other areas: political, economic, military, public security and law enforcement, etc. Of particular danger is the commission of corruption offenses by military officials, since during the period of armed aggression of the Russian Federation against our state, the significance of the duties assigned to them increases significantly, and their improper performance can affect the level of the state's defense capability. The article determines that the phenomenon of corruption has a very wide range of understanding options, therefore, in our opinion, it would be more correct to investigate the features of corruption offenses (the list of which is closed) or corruption risks. It is concluded that the improvement of the national security legislation as a factor in increasing the effectiveness of preventing corruption offenses in the military administration requires amendments to the Law of Ukraine "On the National Security of Ukraine". This Law should be supplemented with an edited concept of national security, which would include as an element the construction of "prevention of corruption", as well as the systematization of activities to prevent corruption offenses in the National Security Strategy of Ukraine.

Keywords: corruption, corruption offenses, liability, security and defense sector, corruption risks, military officials, national legislation.